

"מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור" - תגובת מנהיג במבחן :

חוג פרשת השבוע במרכז מורשת מנחם בגין, לע"נ דניאלי זוננפלד

1. שמות, פרק יד : (י) ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה':

...

(יג) ויאמר משה אל העם אל תיראו התניצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם:

(יד) ה' ילחם לכם ואתם תחשון:

(טו) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי [רש"י] : למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה :

לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונין בצרה]

2. תלמוד בבלי מסכת סוטה, דף לז' ע"א : באותה שעה היה משה מאריך בתפלה, אמר לו הקב"ה : ידידי טובעים בים ואתה

מאריך בתפלה לפני ? אמר לפניו : רבונו של עולם, ומה בידי לעשות ? אמר לו :

דבר אל בני ישראל ויסעו. (טז) ואתה הרם את מטף ונטה את נדך על הים ובקעהו ויבאו בני ישראל בתוך הים בפיפשה:

3. רמב"ן, שם : מה תצעק אלי - ... ורבותינו אמרו (מכילתא כאן) שהיה משה צועק ומתפלל, והוא הנכון, כי לא ידע מה יעשה,

ואף על פי שאמר לו השם : 'ואכבדה בפרעה', הוא לא היה יודע איך יתנהג, כי הוא על שפת הים והשונא רודף ומשיג,

והיה מתפלל שירוננו ה' דרך יבחר. וזה טעם 'מה תצעק אלי', שהיית צריך לשאול מה תעשה, ואין לך צורך לצעוק,

כי כבר הודעתך 'ואכבדה בפרעה', ולא סיפר הכתוב צעקת משה, כי הוא בכלל ישראל.

המשך - שמות, פרק יד : (ל) וישע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים:

(לא) וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו: פ

4. שמות, פרק טו : (כ) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלות: ...

(כב) ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים:

(כג) ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על פן קרא שמה מרה:

(כד) וילינו העם על משה לאמר מה נשתה: (כה) ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלף אל המים וימתקו המים:

שם שם לו חק ומשפט ושמם נסוה:

5. פסיקתא זוטרותא (לקח טוב), שמות, פרק טו' סימן כה' : ויצעק אל ה' - מיכן את למד שתפלת הצדיקים קצרה, ואין תפלתן

חוזרת ריקם, ואעפ"כ, יש עת לקצר ויש עת להאריך.

6. הכתב והקבלה לשמות, שם : ויצעק אל ה'. ת"י : וצלי משה קדם ה'. ובמכילתא כאן אמרו : היו ישראל מתחננים ומתפללים לפני אביהם

שבשמים, ואומרים : חטאנו לפניך על הים נתרעמנו לפניך על הים (... התחרטו והתוודו על מה שחטאו

כעת במי מרה, ועל מה שהתרעמו על הים, באמרם : 'המבלי אין קברים...'), ובמדרש שיר השירים : בפסוק : 'שחורה אני ונאוה'.

שחורה אני - במרה, שנאמר : 'וילינו העם על משה', ונאוה אני - במרה, שנאמר : 'ויצעק אל ה'. נראה מזה כי : 'ויצעק אל ה' - חוזר על

העם, שאחר שהתלוננו, נחמו מיד ושובו וחזרו להתפלל אל ה', וכמו סיפא דקרא : 'ישם נסוהו' חוזר על העם שנסה ה' את העם.

7. שמות, פרק טז : (א) ויסעו מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סיני אשר בין אילם ובין סיני בחמשה עשר יום

לחדש השני לצאתם מארץ מצרים:

(ב) וילינו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר: (ג) ויאמרו אליהם בני ישראל מי יתן מותנו בידי ה' בארץ

מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הנה להמית את כל הקהל הזה ברעב:

(ד) ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם וילקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הנה בתורתם אם לא:

(ה) והנה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והנה משנה על אשר ילקטו יום יום: (ו) ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב

וידעם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים:

(ז) ויבקר וראיתם את כבוד ה' בשמעו את תלגתיכם על ה' ונחמו מה כי תלינו עלינו:

(ח) ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם ולשבע בשמע ה' את תלגתיכם אשר אתם מלינים עלי

ונחמו מה לא עלינו תלגתיכם כי על ה':

8. רש"ר הירש לשמות, שם : ונחמו מה. לאור כל זאת - מה קטן חלקנו בעיצוב גורלכם ! אין בו ממש כל עיקר, ואין אנחנו כדאים,

כי תלינו עלינו, או תעוררו בעם אי - רצון עלינו, אף כי לא יצאתם בכך בגלוי, כי זאת עשו רק בודדים

(עי' פי' פסוק ג'). הלא רק כלים אנחנו ביד ה', ואין בנו חשיבות !

9. רמב"ן לשמות, פרק טז' פסוק ז' : ונחמו מה כי תלינו - אמר רבי אברהם : ונחמו מה בידינו לעשות, כי לא עשינו רק מה שציוונו.

ואיננו כן ! אבל הוא כמו : 'מה אנוש כי תזכרנו' (תהלים, ח' ה'), 'מה אדם ותדעהו' (שם, קמ"ג ג') ...

וזאת דרך ענוה, כי מה אנחנו שתליתם עלינו שהוצאנו אתכם מארץ מצרים, הן אנחנו אין ופעלינו

הבל, ולא עלינו תלונותיכם כי על ה', הוא המוציא אתכם מארץ מצרים, לא אנחנו.

11. העמק דבר לשמות, שם : בשמעו את תלונותיכם - בזה שראיתם את כבוד ה', היינו שיתן לחם מן השמים תבינו שתלונותיכם, שאתם מלינים עלינו, הוא על ה'. **עליו להראות שבחינם אתם מלינים עלינו**, שהרי הוא יתברך יודע שכך היה רצונו, שיצאו כל ישראל וכל הקהל הזה.

12. תלמוד בבלי מסכת חולין, דף פט' ע"א : 'לא מרַבְבֵּם מִפְּלֵ הַעֲמִים חֶשֶׁק ה' בְּכֶם [וּבִיחַר בְּכֶם פִּי אֲתֶם הַמְעֻט מִפְּלֵ הַעֲמִים] (דברים, ז' ז'),

אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: חושקני בכם, **שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה - אתם ממעטיין עצמכם לפני**, נתתי גדולה לאברהם - אמר לפני (בראשית, יח' כז): '[וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנֵה נָא הוֹאֲלֵתִי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי] וְאֲנִי עֶפְרָא וְאֶפְרָא'. למשה ואהרן - אמר: 'וַנִּקְחֶנּוּ מֶה', לדוד - אמר (תהלים, כב' ז'): 'וְאֲנִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ [חֲרַפְתָּ אֶדָם וְכֹזֵב עִם].

אבל עובדי כוכבים אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד - אמר (בראשית, יא' ד'): 'הֲבֵינָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר [וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בְּשָׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם...]. לפרעה - אמר (שמות, ה' ב'): 'מִי ה' ... [וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶ בְּקוֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יֵצְעֵתִי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח].

אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן: **גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם**. דאילו באברהם כתיב: 'וְאֲנִי עֶפְרָא וְאֶפְרָא', ואילו במשה ואהרן כתיב: 'וַנִּקְחֶנּוּ מֶה'. ואמר רבא ואיתימא ר' יוחנן: **אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן**, כתיב הכא 'וַנִּקְחֶנּוּ מֶה', וכתוב התם (איוב, כו' ז'): 'תִּלְקָה אֶרְצְךָ עַל בְּלִי מֶה'...

13. המאירי - בית הבחירה למסכת חולין, שם : לעולם ישפיל אדם את עצמו ולא ינהיג עצמו בשררה יתרה וברבנות, וכל עוד שמעלתו מיתוספת - תהא גאותו מתמעטת. דרך צחות אמרו ז"ל: חושק אני בכם ...

14. שמות, פרק יז' : (א) וַיִּסְעוּ כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין לְמִסְעִיהֶם עַל פִּי ה' וַיִּקְחֶנּוּ בְּרַפְיָדִים וְאִין מִיָּם לְשֵׁתֵת הַעֵם: (ב) וַיָּרִב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תָנוּ לָנוּ מִיָּם וְנִשְׁתַּהֲ וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מֶה תְּרִיבוּן עִמָּדִי מֶה תִּנְסוּן אֶת ה':

(ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלְכוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה וְהָעֵלִיתֶנּוּ מִמִּצְרַיִם לְהַמִּית אֹתִי וְאֶת בְּנֵי נְאֻת מִקְנֵי בְּצֻמָּא: (ד) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר מֶה אֲעֲשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מֵעַט וְסָקְלֹנִי:

15. מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, פרק יז' פסוק ד' : ויצעק משה אל ה' לאמר. להודיע שבחו של משה, שלא אמר: הואיל והן מדינין כנגדי - אף אני איני מבקש <עליהן> רחמים, אלא אמר: 'מה אעשה לעם הזה?!

16. הכתב והקבלה לשמות, שם : ויצעק משה - לא היתה צעקתו על עצמו על שהתלוננו עליו ונתיירא שישקלוהו, כי הם שאלו דבר שהוא הכרח לחיי אדם ואי אפשר בלעדיו, וחלילה לו לעבד הנאמן בכל בית ה', שיתרעם על ישראל לפני ה'. ויבקש לעורר מדת הדין על ישראל בעת צרתם הגדולה ... צעקתו זאת היא תפילה, לעורר מדת הרחמים על ישראל, להושיעם מצער הצימאון, וכ"א בספרי: **להודיע שבחו של משה, שלא אמר: הואיל והם מדיינים עמי - איני מבקש עליהם רחמים, אלא 'ויצעק משה'.**

המשך - שמות, פרק יז' : (ח) וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְיָדִים: ... (י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בְּעֲמֶלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹזֵר עָלָיו רֹאשׁ הַגִּבְעָה:

(יא) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבְרַת יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִים יָדוֹ וְגִבְרַת עֲמֶלֶק: (יב) וַיִּדִּי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֹבָן וַיִּשְׁיִמוּ תַחְתָּיו וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ וְאֶהְרֹן וְחֹזֵר תַּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אָמוּנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:

17. משנה מסכת אבות, פ"ב מ"ד : הלל אומר: אל תפרוש מן הצבור! **[רע"ב:]** אל תפרוש מן הציבור, אלא השתתף בצרתם. שכל הפרוש מן הציבור - אינו רואה בנחמת הציבור (תענית, י"א א').

18. תלמוד בבלי מסכת תענית, דף יא' ע"א : תנו רבנן: בזמן שישאל שרויין בצער ופירש אחד מהן, באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם, ומניחין לו ידיהן על ראשו, ואומרים: "פלוני זה שפירש מן הצבור - אל יראה בנחמת צבור". תניא אידך: בזמן שהצבור שרוי בצער, אל יאמר אדם: 'אלך לביתי ואוכל ואשתה, ושלום עליך נפשי', ואם עושה כן - עליו הכתוב אומר (ישעיהו, כ"ב ג'): 'וְהִנֵּה שְׂשׂוֹן וְשִׁמְתָהּ הָרֶגַע בְּקֶרֶךְ וְשָׁחַט צֹאן אֲכָל בְּשֶׁר וְשִׁתוֹת יֵין אֲכֹל וְשִׁתוֹ פִּי מִקָּח נְמוּת', מה כתיב בתריה? 'וַנִּגְלָה בְּאֲזְנֵי ה' צְבָאוֹת אִם יִכְפֹּר הָעֵזוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תִּמְתָּן אֲמַר אֲדֹנָי ה' צְבָאוֹת':

אלא: **יצער אדם עם הצבור**. שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור, שנאמר (שמות, י"ז י"ב): 'וַיִּדִּי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֹבָן וַיִּשְׁיִמוּ תַחְתָּיו וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ ...', וכי לא היה לו למשה כר אחד או כסת אחת לישב עליה? אלא כך אמר משה: "הואיל וישאל שרויין בצער - אף אני אהיה עמהם בצער", וכל המצער עצמו עם הצבור - זוכה ורואה בנחמת צבור.

19. שולחן ערוך או"ח, סימן תקעד', סעיף ה' : כל הפרוש מן הצבור - אינו רואה בנחמתו, וכל המצטער עמהם - זוכה ורואה בנחמתו.

20. אברהם נח הלוי קליין - ספר הבן יקיר לי אפרים, ח"א עמ' : רנד'-רנה' :

תז"ל הורו לנו כאן את דאגת מנהיג ישראל לעדתו ... מדוע היה על משה רבינו להשתתף עמהם בצרה, הרי הוא לא חטא כלל! כאן רואים אנו את המנהיגות המיוחדת של עם ישראל. לא כאומות העולם, המתרווחים בארמונות פאר ובתענוגי העולם, בזמן שמרבית תושביהם יושבים בחשך ונאנקים ברעב ובחמסור. **מנהיג יהודי אינו כן, מנהיג יהודי, אינו מסוגל להתרווח ולהתענג בזמן שעם ישראל בצער, מנהיג יהודי כואב את צער האומה כאילו היה זה צערו האישי. פה טמון אחד מסודות ההצלחה של האומה היהודית, השתתפות כנה של מנהיגי העם, בצרכי האומה ובצער.**